

ГЕОГРАФІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

У статті розглядається місце географічної термінології у лінгвістичній підготовці вчителя географії. Розкриваються шляхи та методи опанування фаховою термінологією майбутніми вчителями географії.

Ключові слова: фахова термінологія, мовнокомунікативна підготовка, наукова мова, науково-теоретична підготовка, науковий текст, фахові словники, лексикографічна компетенція, комунікативна професіограма вчителя.

The article regards the place of geographical terminology in linguistic preparation of the teacher of geography. The author analyzes the way and methods of mastering professional terminology by future teacher of geography.

Key word: professional terminology, communicational preparation, scientific language, scientifically-theoretical preparation, scientific text, professional dictionary, lexicographic competency, communicative professionalgramme of a teacher

Постановка проблеми. Опанування фаховою термінологією та навчання володінню науковим словом є одним із актуальних завдань мовної підготовки вчителя, який є визначальною фігурою в системі освіти. Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння системи загальних і професійних знань, опанування майбутнім фахівцем спеціальної мови, мови професії, наукового дискурсу професії. Досконале володіння фаховою термінологією є невід'ємною частиною підготовки вчителя – творця духовної сутності учня, його інтелектуального потенціалу, світобачення [9: 22]. Здобуття вищої освіти в Україні передбачає високий рівень володіння українською літературною мовою, насамперед таким її розгалуженим функційним різновидом, як науковий стиль.

Фахові знання – гарант професійного успіху, авторитету та подальших наукових перспектив особистості [10: 5]. Глибокі професійні знання майбутній педагог здобуває, вивчаючи не лише предмети фахового циклу (наприклад, студенти природничо-географічного факультету спеціальності «Географія» вивчають гідрологію, метеорологію і кліматологію, картографію з основами топографії, фізичну географію, геологію, геологію тощо). Курс "Українська мова (за професійним спрямуванням)" – обов'язкова дисципліна, яка читається впродовж трьох семестрів. Мета цього курсу – сформувати у майбутніх спеціалістів професійно зорієнтовані уміння і навички досконалого володіння українською літературною мовою у фаховій сфері [12: 15]. Курс спрямований сформувати мовну особистість, яка зуміє використати усі набуті у вищому навчальному закладі знання, уміння і навички для оптимальної мовної поведінки у професійній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сучасному етапі питання професійного спрямування навчального процесу при вивченні української мови на неспеціальних факультетах вищих навчальних закладах значно актуалізувалася і перебуває в центрі уваги багатьох науковців, що зумовлюється такими чинниками: по-перше, підвищеними вимогами до якісної підготовки спеціалістів різного профілю в наш час; по-друге, ринковими умовами в Україні, які поставили перед вищою школою конкретне завдання дати усім сферам діяльності українського суспільства фахівців нової генерації, висококваліфікованих, мовно компетентних у своїй професійній діяльності, конкурентноздатних, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом, з глибокими знаннями української мови, необхідної для задоволення професійних потреб; по-третє, необхідністю забезпечити майбутнім фахівцям належну культуру загальнонавчальної та професійної мов і досконале володіння своєю професійною термінологією [10: 47].

Проблеми, пов'язані з опануванням фахової мови, вивчали такі дослідники, як О.М.Семенов, Г.С.Онуфрієнко, Л.О.Симоненко, С.В.Шевчук, І.В.Клименко, Л.І.Мацько, Л.В.Кравець, А.С.Токарська, М.В.Гуць, Р.С.Кацавець та інші, підготовлені сучасні навчальні посібники з курсу [12; 10; 11]. Викладачі кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка також зробили чималий вклад у розробку фахової мови та культури наукової мови. Так, автором пропонованої статті укладено навчально-методичні посібники

”Українська мова (за професійним спрямуванням)” частина 1, 2 і 3 [5]; Т.В. Громко уклала словник народних географічних термінів Кіровоградщини [4], словник-довідник з історії, а також працює над рядом словників юридичної термінології різноманітних галузей права; С.Л.Ковтюх, О.Л.Кирилюк, Т.В.Андреева аналізують культуру наукової мови та наукову термінологію [7]. Проте питання, що стосуються вивчення географічної термінології як компоненти мовної підготовки вчителя географії, ще не розглядалися.

Мета написання статті. Мета нашої розвідки – на основі теоретичного та практичного аналізу викладання курсу ”Українська мова (за професійним спрямуванням)” у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на природничо-географічному факультеті спеціальності «Географія» визначити та обґрунтувати роль дисципліни у формуванні мовної особистості сучасного фахівця, зокрема оволодіння майбутнім учителем географії фаховою термінологією, що є важливою компонентою його мовної підготовки (*аналізується змістовий модуль 1 ”Законодавчі та нормативно-стильові ознаки професійного спілкування”, який читається на другому курсі (третій семестр).

Виклад основного матеріалу. Пропонована програма першого змістового модуля ”Законодавчі та нормативно-стильові ознаки професійного спілкування” передбачає формування в студентів мовно-комунікативної компетентності, набуття комунікативного досвіду, що сприяє розвитку креативних здібностей студентів та спонукає до самореалізації фахівців, активізує пізнавальні інтереси, реалізує евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентоздатності сучасного фахівця, вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері, в т.ч. і сприйняття й відтворення фахових текстів, засвоєння лексики і термінології свого фаху, вибір комунікативно виправданих мовних засобів, послуговування різними типами словників [12: 71].

Мова – це специфічна поліфункційна природна знакова система, складний вербальний код, який обслуговує соціум для здійснення, насамперед, основних операцій з інформацією: її створенням, зберіганням, трансляцією, опрацюванням, трансформацією тощо. Наскільки ми знаємо цей код, наскільки ми ясно, точно, нормативно формуємо й передаємо свої думки та адекватно розуміємо інформацію інших. Завдання кожного – досконало володіти цим кодом, і в першу чергу в обраній галузі професійних знань, щоб вільно мислити засобами рідної мови, працюючи з різними поняттями та джерелами наукового простору своєї спеціальності, і вмінні створювати власні тексти як вербальні носії фахової інформації або суми інформації [10: 9].

Оскільки термінологія становить основу професійної мови, а досконале знання термінів та оперування ними в будь-якій комунікативній ситуації є обов’язковим, на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) та під час виконання самостійних робіт на природничо-географічному факультеті спеціальності «Географія» КДПУ імені В.Винниченка систематично проводиться робота з науковими текстами, в яких виділяються географічні терміни, пояснюється їхнє значення, з’ясовується сфера використання, а також готуються навчальні словники професійного спрямування тощо [10:48]. Важлива роль тут відводиться вмінню працювати із фаховими словниками.

Відомо, що однією із складових мовної культури фахівця є лексикографічна компетенція, яка охоплює мотиваційний, емоційно-естетичний, когнітивний, операційно-діяльнісний компоненти. Складовими операційно-діялісними компонентами є вміння і навички оперувати набутими лексикографічними знаннями у професійній діяльності: сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування; з’ясувати роль синонімічних, антонімічних, фразеологічних, орфоепічних, орфографічних та інших словників у формуванні мовної культури особистості; здійснювати порівняльний аналіз словників, володіти навичками збирання та оброблення лексикографічного матеріалу, у т.ч. комп’ютерного, укладати власні словники-довідники тощо [11: 56-57].

Професійна діяльність зумовлює ознайомлення з термінами відповідної науки, оволодіння термінологічним мінімумом, отже, звернення до термінологічних словників, що уможлиблює також розвиток мовнотермінологічної компетенції. На формування лексикографічної і водночас мовнокомунікативної компетенції спрямований перший в українській лексикографії „Словник термінів міжкультурної комунікації” (Ф.Бацевич, 2007). У ньому подано терміни комунікативної лінгвістики, що відображають процес вербального і невербального спілкування людей, які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот [11: 59].

Аналізу підлягають різноманітні фахові словники, наприклад:

1. Словник рекреаційних термінів / Уклад. і гол. редактор С.С.Беляєв. – К.: Академія, 2011. – 184 с.;
2. Янко М.Т. Топонімічний словник України: словник довідник. – К.: Знання, 1998. – 432 с.;
3. Географія України: короткий словник термінів і понять / Уклад. і гол. редактор А.В.Масляк. – К.: Зодіак-ЕКО, 1996. – 432 с.;
4. Короткий словник географічних термінів і понять / Уклад. і гол. редактор О.Я.Скуратович. – К.: Зодіак-ЕКО, 2000. – 223 с.;

5. Словник-довідник учителя географії / Уклад. і гол. редактор І.Т.Твердохлебов. – К.: Рад. школа, 1981. – 135 с.;

6. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / Уклад. і гол. редактор А.В.Масляк. – К.: Лібра, 1996. – 328 с.;

7. Довгань Г.Д. Географія. Кишеньковий словник-довідник. – Х.: Веста ТОВ «Ранок», 2008. – 416 с.

Особлива увага приділяється фаховим словникам викладачів природничо-географічного факультету та викладачів факультету філології та журналістики КДПУ імені В.Винниченка, зокрема:

- Громко Т.В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т.В.Громко, В.В.Лучик, Т.І.Поляруш [відп. ред. В.В.Лучик]. – К.-Кіровоград: РВГІЦ КДПУ, 1999. – 224 с. [4];

- Кривульченко А.І. Водні об'єкти Кіровоградської області. Частина I. Словник водних об'єктів. Частина II. Атлас гідрографічної мережі. Класифікатор водотоків. Водосховища: Монографія. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011. – 356 с. [8];

- Вовк В.М. Геологічний словник: для студентів вищих навчальних закладів / В.М.Вовк. – Кіровоград: КОД, 2012. – 504 с. [2] тощо.

Під час вивчення теми "Словники у професійному мовленні" студенти вивчають роль словників у професійному мовленні, класифікацію словників, словники майбутнього фаху, принципи побудови словникових статей у лексикографічних працях різних типів, характеристику головних тлумачних та перекладних словників української мови, фахових словників. Майбутній фахівець повинен уміти за основними даними, прикладами словникових статей визначати тип словника, характеризувати різні типи словників (у т.ч. фахові), користуватися ними, оформлювати в науковому тексті посилання на словники різних типів, коротко характеризувати принципи їхньої побудови, тип словника, реєстр, особливості словникової статті. Запропоновані такі практичні завдання:

1. 5 слів (на власний вибір) опрацюйте за словниками різних типів (випишіть словникові статті з кожним словом не менше ніж із 10 словників). Порівняйте, зробіть висновки.

2. Опрацюйте 10 словників, у т.ч. фахових (письмово). Схема характеристики словника: вихідні дані про словник: автор, упорядник чи колектив авторів, повна назва словника, кількість томів, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок; тип та завдання аналізованого словника; специфіка побудови аналізованого словника, особливості розробки словникових статей, типи ремарок тощо; коротка оцінка словника (доцільно використати матеріал рецензій на словник), його практичне застосування; приклади словникових статей.

3. Порівняйте різні фахові словники, зробіть висновки. Чи будуть ці словники необхідні у Вашій майбутній професії і чому?

4. Із фахової літератури выпишіть невеликий текст, насичений термінами. Користуючись словником (вказати всі дані про словник) поясніть значення цих термінів.

На самостійну роботу студентам пропонується:

1. Складіть перелік перекладних, енциклопедично-довідкових, тлумачно-перекладних словників Вашого майбутнього фаху, які вийшли друком за останні 15 років. Наведіть приклади словникових статей з тлумачно-перекладного словника.

2. Випишіть зі словника 10 географічних термінів іншомовного походження. З'ясуйте їх значення та поясніть написання. Доберіть українські відповідники.

3. З'ясуйте значення іншомовних термінів. Доберіть до них українські відповідники. Чи виправдане вживання англіцизмів?

4. Доберіть власне українські синоніми до іншомовних слів. Які з наведених слів є загальнонауковими термінами? Поясніть їх значення.

5. Назвіть спільне і відмінне в побудові тлумачного словника, словника іншомовних слів, термінологічного словника (географічного); наведіть словникові статті на одне й теж слово.

Сьогодні зростає роль словника як путівника в різних галузях знання, вагомої складової мовної культури особистості. Пошана до української мови, систематичне розширення інформаційного, практичного обсягу лексикографічних знань, стійка усвідомлена потреба в опануванні здобутків української лексикографії, бажання здійснювати лексикографічний науковий пошук – усе це підвищує рівень лексикографічної компетенції науковця. Сформована лексикографічна культура визначає рівень розвитку лінгвістичного чуття [11: 61].

Варто зазначити, що на заняттях студенти знайомляться також з науковими розробками своїх викладачів – як з географічними дослідженнями, так і лінгвістичними. Наприклад, зі статтею автора «Ономастичний простір села Лумшори» [6], у якій досліджується ономастичний простір с. Лумшори, що на Закарпатті, проводиться лінгвістичний аналіз матеріалу, зібраного експедиційним шляхом, та простежується механізм збереження, зникнення або зміни власного імені. Автор пише про різну долю українських сіл, про депопуляцію, поглиблюючи знання студентів із ономастики, знайомлячи з географічними словниками та іменами ономастів: «Одні з таких сіл поступово зникають і разом з ними зникають і назви, до того ж більшість із цих назв просто ніде не була зафіксована, – як, наприклад, поступово зникає село *Лікіцари* того самого району на Закарпатті; інші – поступово

змінюються, перетворюються в новий котеджний, лікувально-оздоровчий чи туристичний куток, – як, наприклад, село *Лумишори*. Прізвиська та імена по батькові залишаються в актових книгах та на табличках на кладовищі; назви рік, озер, гір тощо – на географічних картах та словниках (напр., Словник гідронімів України/ Ред. колегія: А.П.Непокупний, О.С.Стрижак, К.К.Цілуйко. – К.: Наукова думка, 1979. – 783 с.); назви ставків, боліт, долин, кутків, ручаїв, потічків, водоспадів, урочищ тощо – в деяких регіональних словниках (напр., Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник. – Луцьк, 2009. – 234 с.; Громко Т.В., Лучик В.В., Поляруш Т.І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. – К.: Кіровоград: РВГІЦ КДПУ, 1999. – 224 с.); Габорак Мирослав. Топонімія Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник-довідник. – Івано-Франківськ, 2011. – 655 с., у монографічних дослідженнях з ономастики (І.І.Ковалик, Ю.О.Карпенко, П.П.Чучка, Д.Г.Бучко, В.В.Лучик та ін.), в матеріалах дисертацій та наукових розробках, присвячених проблемам топонімії, мікротопонімії, антропонімії, гідронімії (напр., О.Ю.Карпенко, О.П.Карпенко, Г.Л.Аркушин, М.М.Торчинський, С.О.Вербич, Т.І.Поляруш, В.А.Бушаков, В.В.Котович, Н.І.Лісняк, О.В.Зайнчовська та ін.)» [6:40-42]. Автор аналізує ороніми, гідроніми, мікротопоніми тощо досліджуваної території, які віддзеркалюють мовленнєве багатство горян: «У районі села *Лумишори* є хребти *Лютянська Гóлиця*, *Вільшанський Діл*, болота – *Млáки*, під *Ведмéжою*, озера – *Зáрва*, *Комсомóльське*, *Медвéжа*, урочища – *Болóтино*, *Грабiна*, *Пустóнице*, *Лан*, *Грун*, *Полянкі*, *Брица*, *Волошин*, *Млáка*, *Гряди*, *Драшiниця*, *Межипотóчино*, *Вурбáрка*, *Перéнизя*, *У платку*. Мікротопоніми є як однослівними, так і двослівними (напр., двослівні назви полян *Ведмéжа Поляна*, *Ю льцин Струйiник*). Натрапили ми й на назви у формі прийменниково-іменникової конструкції *У платку* (урочище) і *Під Ведмéжою* (болото), що для мікротопонімів не є рідкісним явищем, на відміну від ойконімів, які не мають прийменникової форми; пор.: мікротопоніми *Кóло Бáблинського Мiсткá* (потік) *Чрв*, *Кóло Каплiчки* (потічок) *Трн*, *Рiчка в Попадинiм Яркú* (потік) *Чрв*, *Пóтик iз Чóвника* (потічок) *Чрв*, *З Керничóк* (струмок) *Трн*, *З Мочарiв* (потічок) *Чрв*, *З Бi лих Керницi в* (потічок) *Трн* [1: 80, 130, 122, 68]; *Під Пугачiвкою* (водоспад), *Під Прелукою* (гора), *Під Руською* (урочище), *Під Явором* (урочище), *На Згарцях* (куток), *На Завою* (куток), *На Тартаку* (урочище), *На Очеретi* (урочище), *На Рiвнiм* (частина с. Ямна), *Над Ямами* (урочище), *Над Волицею* (урочище), *Над Згарами* (урочище), *Над Озiрним* (урочище) [3: 496, 406, 408, 358, 350, 357]» [6: 39–44].

При опрацюванні будь-якої теми постійно проводиться робота над підвищенням грамотності майбутніх педагогів. Особлива увага приділяється правопису термінів, і що важливо, – паралельно розкривається зміст термінів, походження тощо. Наприклад:

Уживання апострофа:

кар'єр [фр. *carrière*] – відкрита виробка значних поперечних розмірів, яка експлуатується з метою видобування руди, вугілля, будівельних матеріалів тощо; *шар'яж* [фр. *charrier* – котити, волочити] – горизонтальний або похилий велетенський тектонічний насув з переміщенням на значну відстань (десятки і сотні км) товщ порід у вигляді покриву.

Уживання м'якого знака:

кальдэра [порт. *caldera* – великий казан] – овальна чи кругла западина з крутими, часто східчастими схилами вулканічного походження; *базальт* [лат. *basalts* – широко розповсюджений] – темна основна кайнотипна магматична порода, ефузивний еквівалент габро, що складається переважно із основного плагіоклазу (лабрадору), авгіту та олівіну.

Правопис складних слів:

ультрамарин [лат. *ultra* – більш, понад, зверх; *marinus* – морський] – мінерал, яскраво-синя відміна лазуриту. Використовується як ювелірний камінь; *радіоактивність* [лат. *radiare* – випромінювати, *activus* – діяльний] – спонтанне перетворення нестійких ядер деяких хімічних елементів у стійкі ядра інших елементів, що супроводжується випромінюванням альфа-частинок, бета-променів, квантів енергії, протонів, а також поділом ядер; *біосфера* [гр. *bios* – життя, *sphaira* – сфера] – своєрідна оболонка земної кулі, у якій живуть живі організми; *літосфера* [гр. *lithos* – камінь, *sphaira* – куля] – тверда верхня оболонка Землі, яка включає земну кору і надастеносферну частину верхньої манті.

Правопис слів іншомовного походження:

еукаріоти [гр. *eu* – добре, *karion* – ядро] – всі одноклітинні і багатоклітинні організми, які мають сформоване ядро; *фація* [лат. *facies* – зовнішність, форма] – комплекс гірських порід, які відрізняються складом, фізико-географічними і тектонічними умовами формування від сусідніх порід одного й того ж стратиграфічного рівня.

На заняттях пропонуються різноманітні вправи, які допоможуть підвищити як орфографічну, так і пунктуаційну грамотність студентів; пор.: Завдання 1. Запишіть 10 термінів з географії на правила вживання знака м'якшення, поясніть їх лексичне значення, скориставшись Великим тлумачним словником сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.– К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.– 1728 с.); Завдання 2. Запишіть визначення 5 географічних термінів. Складіть речення так, щоб між підметом та присудком в одному випадку ставилося тире, в іншому – не ставилося. Обґрунтуйте наявність чи відсутність тире між підметом та присудком.

Важливим для сучасного педагога є досконале володіння нормами сучасної української літературної мови. Тому труднощі української словозміни та словопоєднання, правильна вимова слів, у т.ч. термінів, особливості використання іншомовних та власне українських слів у професійному мовленні тощо розглядаються і на кожному занятті, і в процесі виконання самостійних робіт. Особлива роль тут відводиться роботі з географічними термінами.

Наприклад, при виконанні самостійної роботи "Орфоепічні та акцентуаційні норми української літературної мови у професійному спілкуванні" пропонуються такі завдання: записати слова (географічні терміни – напр., метеорологія, палеогеографія) фонетичною транскрипцією, прочитати слова відповідно до орфоепічних норм української мови; поставити наголос у термінах; із словника термінів майбутнього фаху виписати слова з подвійним наголосом і слова, наголос у яких є смислорозрізнавальним, пояснити лексичне значення термінів та ввести у самостійно складені речення.

Під час опрацювання самостійної роботи "Лексичні норми української літературної мови у професійному спілкуванні" студенти, аналізуючи фахові тексти, добирають синоніми до слів, пояснюють значення паронімів, добирають українські відповідники до слів, редагують речення тощо

При розгляді самостійної роботи "Морфологічні норми. Труднощі української словозміни та словопоєднання" акцент ставиться на відмінюванні термінів (напр., поставити іменники 2-ї відміни чоловічого роду у формі родового відмінка однини – напр., вулкан, гейзер, ландшафт, ґрунт), поєднанні іменників з числівниками, відмінюванні числівників тощо.

Висновки. Отже, опанування фаховою термінологією та навчання володінню науковим словом є одним із актуальних завдань мовної підготовки вчителя географії. Курс "Українська мова (за професійним спрямуванням)", який активно розробляється і викладається на природничо-географічному факультеті спеціальності «Географія» в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, покликаний сформувати національно-мовну особистість фахівця. А оволодіння майбутнім учителем географії фаховою термінологією, яка становить основу професійної мови, є важливою компонентою його мовної підготовки.

Перспективи подальшого вивчення означеної проблеми бачаться нами в розробці взаємозв'язків з вузькофаховими дисциплінами, в підготовці інтегрованих занять, які сприяли б кращому засвоєнню студентами географічної термінології.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник / С.О. Вербич. – Луцьк, 2009. – 234 с.
2. Вовк В.М. Геологічний словник: для студентів вищих навчальних закладів / В.М.Вовк – Кіровоград: КОД, 2012. – 504 с.
3. Габорак Мирослав. Топонімія Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник-довідник / М.Габорак. – Івано-Франківськ, 2011. – 655 с.
4. Громко Т.В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т.В.Громко, В.В.Лучик, Т.І.Поляруш [відп. ред. В.В.Лучик]. – К.- Кіровоград: РВГПЦ КДПУ, 1999. – 224 с.
5. Гуцул Л.І. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчально-методичний посібник для студентів педагогічного університету / Л.І.Гуцул. – Частина 1. – Кіровоград, 2013. – 120 с.; Частина 2. – Кіровоград, 2012. – 160 с.; Частина 3. – Кіровоград, 2012. – 152 с.
6. Гуцул Л.І. Ономастичний простір села Лумпори / Л.І.Гуцул // Наукові записки. – Випуск 100. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – С. 39-44.
7. Ковтюх С.Л., Кирилюк О.Л., Андреева Т.В. Культура наукової мови: навчальний посібник / С.Л.Ковтюх, О.Л.Кирилюк, Т.В.Андреева. – Коростень: МПП «Триада С», 2012. – 224 с.
8. Кривульченко А.І. Водні об'єкти Кіровоградської області. Частина І. Словник водних об'єктів. Частина ІІ. Атлас гідрографічної мережі. Класифікатор водотоків. Водосховища: Монографія / А.І.Кривульченко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011. – 356 с.
9. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навчальний посібник / Г.М.Мешко. – 2-ге вид. – К.: Академвидав, 2012. – 200 с.
10. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови: навчальний посібник / Г.С. Онуфрієнко. – К.: «Центр навчальної літератури», 2006. – 312 с.
11. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. посібник / О.М.Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
12. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. – 3-є вид., випр. і допов./ С.В. Шевчук, І.В.Клименко – К.: Алерта, 2012. – 696 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гуцул Лариса Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.